

Milliardgavene vi ikke

Ingen private i Norge gir mer til vitenskapen enn bergensfamiliene Mohn og Jebsen, som årlig deler ut millioner av forskningskroner.

søndagssaken

KJERSTI MJØR
INGVILD RUGLAND
VEGAR VALDE (foto)

kjersti.mjor@bt.no

Bergensfamiliene Mohn og Jebsen deler årlig ut millioner av forskningskroner. Ingen private i Norge gir mer til forskning.

I et lite, nøkternt kontorlandskap på Marineholmen jobber et miniforskningsråd med fire ansatte. Staben forvalter en pengebinge på nærmere to milliarder kroner, like mye som Universitetet i Bergen bruker til forskning i 2012.

De milde gavene er organisert i tre stiftelser. To av dem, Bergens forskningsstiftelse og Bergens medisinske forskningsstiftelse, er opprettet av industrimilliardæren Trond Mohn. Den tredje, Stiftelsen Kristian Gerhard Jebsen, er opprettet av familien Jebsen for å hedre den avdøde bergensrederen.

–Det er ikke selvsagt at privatpersoner gir bort penger i et slikt omfang. Derfor er det viktig at samfunnet viser å verdsette det, sier Kåre Rommetveit, direktør for de tre stiftelsene.

I løpet av få år har stiftelsene gitt tilsagn om tildelinger på nær en halv milliard kroner. Først og fremst innen medisin, men også til juss, middelalderhistorie og medieforskning.

–Det er ikke tradisjon for filantropi i Norge, sier Bjarne Hodne, leder for Forskerforbundet.

–Få ser sitt samfunnsansvar, og det hører til sjeldenhetene at privatpersoner gir til forskning. De støtter heller opp om andre institusjoner.

Megleren

Fra kontoret har Rommetveit kort vei gjennom Nygårdsparken til sin gamle arbeidsplass. I mange år var han universitetsdirektør i Bergen.

–Jeg kjenner forskningsmiljøet inngående og har også rimelig god forståelse for næringsvirksomhet. Det er viktig at stiftelsespengene blir håndtert på en måte som gir legitimitet og tillit begge veier. Vår rolle er å være en megler mellom giver og motaker.

–Dere har mye makt?

–Det er ikke slik at jeg sitter her og peker på forskere eller prosjekter som jeg synes spesielt godt om. Vårt oppdrag er å hjelpe frem talenter og gode prosjekter på forskningens egne premisser, svarer Rommetveit.

–Stiftelsene har bidratt til å bygge opp fagmiljøer av høy internasjonal kvalitet, og dessuten gjort Universitetet i stand til å rekruttere fagfolk man ellers ikke ville vært i nærheten av.

De som søker, må ha egne institutter og fakulteter i ryggen. Søknadene blir deretter vurdert av en internasjonal,

fakta

Bergens forskningsstiftelse og Bergens medisinske forskningsstiftelse

- Opprettet av Trond Mohn i 2004/2005.
- Støtter forskning ved UiB og Helse Bergen HF.
- Rekruttering av yngre fremragende forskere en målsetting.
- Samlet kapital: 934 millioner kroner.

Stiftelsen Kristian Gerhard Jebsen

- Etablert av Jebsen-familien i 2009.
- Støtter i hovedsak medisinsk og marint rettet forskning og kulturformål.
- Har så langt etablert 8 K. G. Jebsen sentra i medisinsk forskning i landet.
- Siden 2010 har stiftelsen delt ut 166 millioner kroner.
- Stiftelsens kapital: 954 millioner kroner.

uavhengig ekspertgruppe. Hver tildeling forutsetter en viss prioritering fra institusjonen.

–Hvis ikke fagmiljøet selv vil satse på et prosjekt, er det ingen grunn for eksterne givere å gjøre det, sier Rommetveit.

Siden 2005 har de to Mohnstiftelsene gitt tilsagn om utbetaling av 263 millioner kroner til UiB. Av disse går 146 millioner til medisinsk forskning.

–Disse pengene har vært svært viktige for å finansiere vår beste forskning, uavhengig av tema, sier Nina Langeland, dekan ved Det medisinsk-odontologiske fakultet.

Mens statlige forskningspenger som regel er øremerket det ene eller andre temaet, går de private til fri forskning.

–Dette gir mulighet til å gå dypere inn i problemstillinger. Kvaliteten blir høyere, og vi har flere eksempler på internasjonal rekruttering vi ellers ikke ville fått, opplyser dekanen.

Rommetveit har erfart at private forskningsmidler kan bli møtt med en viss skepsis.

–Min opplevelse er at dette er uttrykk for usikkerhet. Institusjonene er ikke vant med denne typen gaver.

–Se til Norden!

Private midler utgjør nær 100 millioner kroner av UiBs forskningsbudsjett på to milliarder.

–I omfang er det ikke mye, men dette er svært verdifulle midler som vi setter stor pris på og får mye ut av. Generelt tar vi gjerne imot gaver, men vi er veldig nøye med at private donasjoner ikke griper inn i universitetets uavhengighet og autonomi, sier rektor Sigmund Grønås.

–Bør flere rikfolk gjøre som disse familiene?

–Helt klart! I all hovedsak må universitetene fortsatt finansieres gjennom statsbudsjettet og tilleggsfinansieringer. De private gavene vi får i tillegg, gir oss frihet til langsiktig grunnforskning. Det er svært verdifullt.

ADHD: Professor Jan Haavik leder og kollegene på K.G. Jebsen-senteret jobber for å gi ny innsikt i psykiske lidelser.

ADHD-forskning på tvers

NAVN: Jan Haavik (54)
STILLING: Professor ved Institutt for biomedisin
TILDELING: 16 millioner kroner til K.G. Jebsen senter for forskning på nevropsykiatriske lidelser

I 2010 ble fire nye sentre innen medisinsk forskning opprettet med støtte fra Stiftelsen Kristian Gerhard Jebsen. Landets fire medisinske fakulteter var blitt invitert til å sende inn søknader. Det eneste vilkåret var at sentrene skulle drive translasjonsforskning – det vil å bygge bro mellom grunnforskning og klinisk forskning.

Et av disse ble lokalisert til Bergen. Senteret som professor Jan Haavik leder, fikk 16 millioner kroner over fire år til tverrfaglig forskning på nevropsykiatriske lidelser som schizofreni, autisme, depresjon og demens.

–Men hovedvekten er forskning på ADHD, eller hyperkinetisk forstyrrelse, hos voksne. Denne tilstanden har vært kjent

i flere hundre år, men lidelsen har vært stemoderlig behandlet av forskningen. Tildelingen fra Jebsen-stiftelsen gjør det mulig for oss å forske mer langsiktig, sier Haavik.

ADHD er en klinisk og genetisk kompleks tilstand. Uoppmerksomhet, hyperaktivitet og impulsivitet over det normale

VI KAN FINNE UT HVORDAN ARVESTOFFET SER UT HOS PASIENTER MED ADHD

er typiske symptomer, og pasientgruppen er utfordrende å behandle. Selv om viljen er der, sier Haavik, blir de ofte frustrerte, fordi mange føler at de ikke får optimal behandling.

Forskerne på senteret i Bergen har gått bredt ut i jakten på bedre behandlingsmetoder og sikrere diagnoseverktøy, og de forsker både på pasienter, forsøksdyr og molekyler. Senteret har allerede publisert flere spen-

nende forskningsresultater.

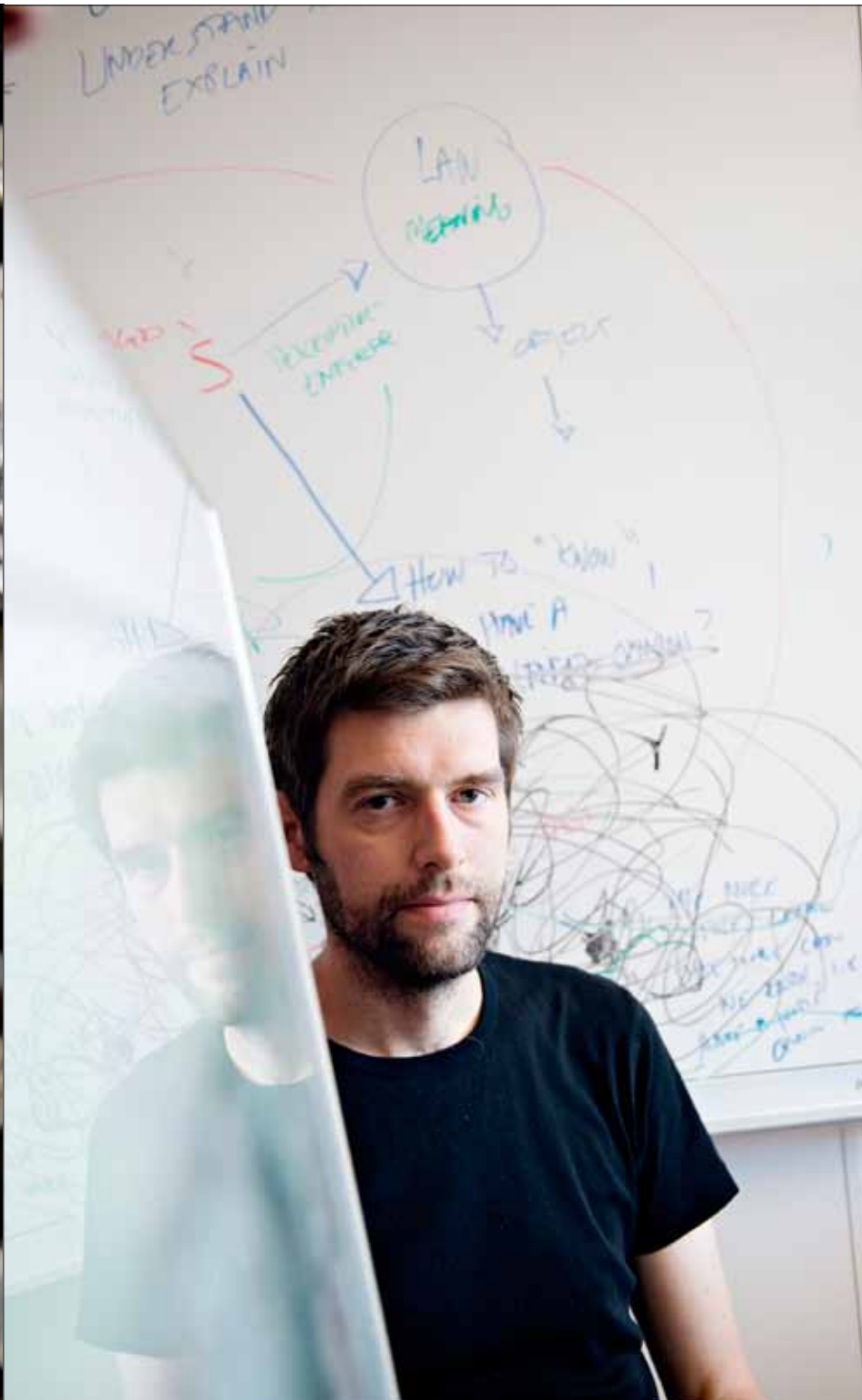
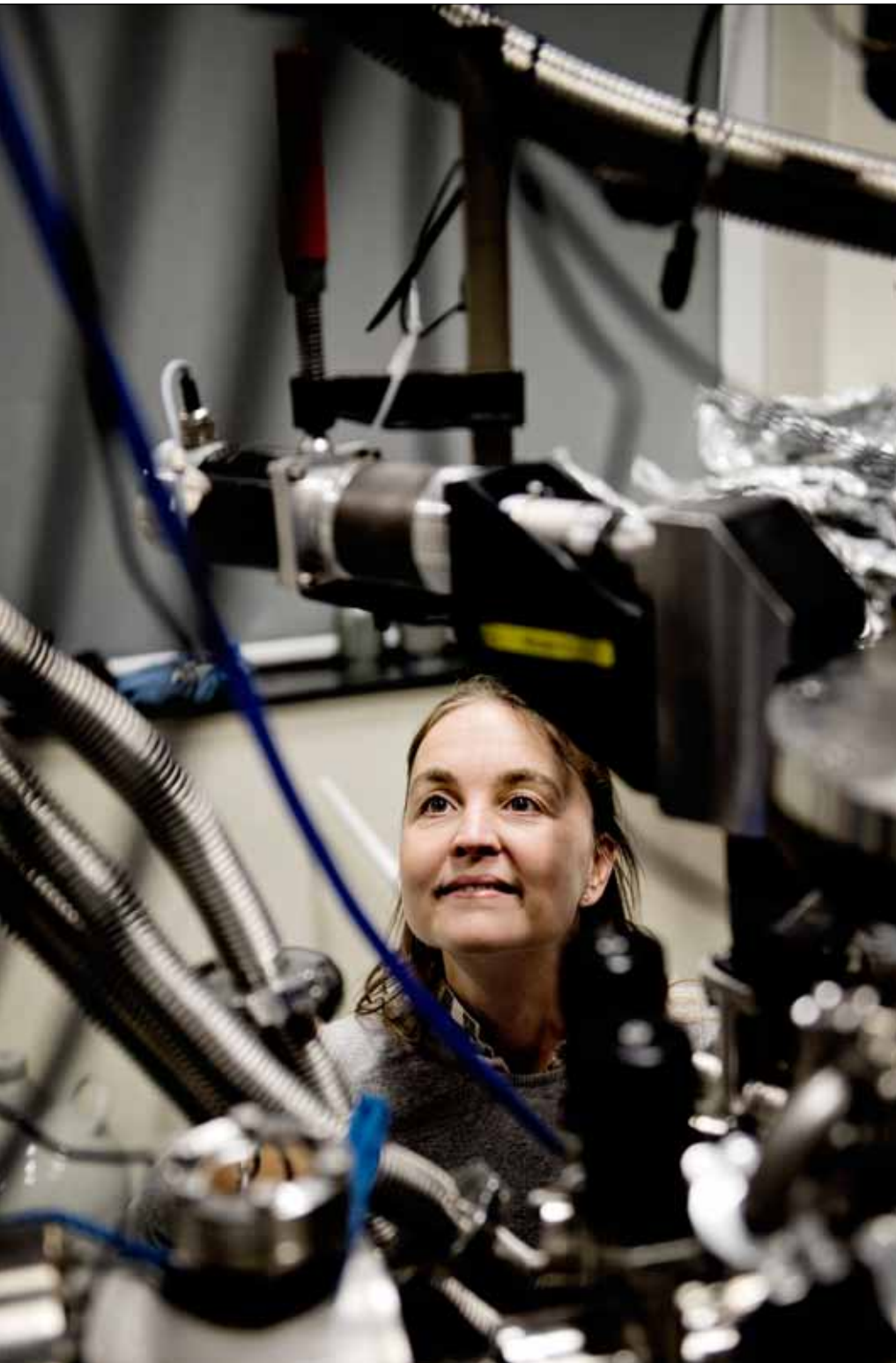
–Vi graver oss ikke ned i en silo og isolerer oss faglig, men samles på tvers av ulike disipliner, forteller Haavik.

Jebsen-millionene har også gitt forskerne muligheten til å ta i bruk den nyeste teknologien innen DNA-sekvensering. Senteret har bygd opp en biobank som i dag inneholder prøver av rundt 2000 personer.

–På denne måten kan vi finne ut hvordan arvestoffet ser ut hos pasienter med ADHD og kontrollpersoner, forklarer Haavik.

–Vi har ikke lovet å komme opp med en ny behandling eller diagnostikk, men jobber langsiktig mot dette målet. Vi er veldig takknemlig for støtten fra Jebsen-familien. At private gjennom ren filantropi støtter opp under forskning til samfunnets beste, er prisverdig og inspirerende.

De må ta for gitt

NANOTEKNOLOGI: – Det er så kult at man kan bruke atomer til å se med, sier professor Bodil Holst.

RETTSVITENSKAP: – Det er ikke selvsagt at private gir så mye til forskning, sier postdoktor Jørn Jacobsen.

Ser gjennom atomer

NAVN: Bodil Holst (40)

STILLING: Professor ved Institutt for fysikk og teknologi

FORSKNINGSOMRÅDE: Nanofysikk

TILDELING: Totalt 28 millioner kroner av Bergens forskningsstiftelse

Det fins ikke maken i hele verden til det svære, skinnende instrumentet på Institutt for fysikk og teknologi i Allégaten. Atommikroskopet representerer et helt nytt felt innen nanoteknologi.

Ingen hadde brukt atomer til å se med før Bodil Holst var den første i 2008. Instrumentet veier halvannet tonn og stod opprinnelig på Universitetet i Graz i Østerrike. Men etter at Holst fikk et rekrutteringsstipend på totalt 16 millioner kroner fra Bergens forskningsstiftelse (BFS), ble det flyttet til Bergen. Senere fikk forskningsgruppen hennes ytterligere 12 millioner fra Trond Mohn.

–Jeg ble som et lite barn i en leketøysbutikk. Pengene ga meg en frihet jeg ikke ville hatt med andre typer forskningsmidler, forteller Holst.

En nanometer er en milliondel av en millimeter, og nanovitenskap er studiet av fenomener på en skala der enkeltatomer og -molekyler er viktig. Instrumentutvikling for nanoteknologi er banebrytende, langsiktig forskning. For Holst var det avgjørende å få private midler.

–Pengene kom på et meget kritisk og viktig tidspunkt. Det er ikke sikkert at vi kunne ha fortsatt uten dem.

Stiftelsespengene har Holst blant annet brukt til å bygge opp laboratorier og videreutvikle mikroskopet.

–BFS var forut for sin tid, og det er en lykke at stiftelsen turde å satse på mitt forskningsprosjekt. Min mening er at private forskningsstiftelser er særlig viktig i mindre land som Norge, der det lett blir monopoldannelse innen ulike forskningsfelt.

Siden har Holsts forskningsgruppe i samarbeid med andre europeiske forskningsgrupper fått 30 millioner kroner fra EU for å lage en demonstrasjonsmodell av mikroskopet med sikte på kommersialisering.

–Disse pengene ville vi aldri fått uten pengene fra Trond Mohn først.

Fordypet i strafferett

NAVN: Jørn Jacobsen (35)

TITTEL: Postdoktor ved Juridisk fakultet ved Universitetet i Bergen

FORSKNINGSFELT: Strafferett og rettsteori

TILDELING: Totalt 3,65 millioner fra Bergens forskningsstiftelse (BFS) og Trond Mohn

I 2011 ble han tildelt Nils Klim-prisen 2011. I sommer kåret Morgenbladet 35-åringen fra Nordfjord til en av de ti viktigste unge forskerne i Norge i vårt århundre. Men at Jørn Jacobsen skulle velge Universitetet i Bergen som arbeidsplass etter endt doktorgrad, var ikke gitt.

Støtten fra Bergens forskningsstiftelse i 2008 ble en viktig faktor for valget av Bergen.

–Det var en verdifull og sjenerøs forskningsmulighet. Jeg takker og bukker for at den fins. Det er ikke selvsagt at private gir så mye til forskning, sier Jacobsen.

–Å kunne fordype meg etter doktorgraden har vært veldig verdifullt og gitt meg mulighet til å sette i gang et stort og faglig utviklende prosjekt.

Mohn-millionene har gjort Jacobsen i

stand til å gå dypere inn i det teoretiske fundamentet for norsk strafferett. Ideen til forskningsprosjektet var hans egen og ble vurdert av en ekstern fagkomité.

–Folk flest har ofte en intuitiv forståelse av begreper som rettsstat, rettvis og personvern. Men hva betyr de, egentlig? Vi prøver å utvikle en høyere grad av presisering av grunnprinsipper i norsk strafferettsvitenskap, som til nå har vært lite utviklet.

I tillegg til Jacobsens egen lønn, har forskningsmidlene finansiert ytterligere to postdoktorstillinger ved Juridisk fakultet i Bergen.

–Eksterne forskningsmidler øker både volumet og kvaliteten på forskningen og kommer dermed alle i fagmiljøet til gode, sier Jacobsen.

–Universitetet i Bergen konkurrerer med utenlandske institusjoner om flinke forskere. Dersom private forskningspenge kan bidra til å bygge opp sterke fagmiljøer i Bergen, er det en god måte å få folk til å bli her.

Gulroten som forsvant

BLA OM